

ЛЕКЦІЯ 4

ТОВАРОЗНАВЧА ХАРАКТЕРИСТИКА ХУДОЖНІХ ВИРОБІВ З ДЕРЕВИНИ

- 4.1. Характеристика деревини як основи для виготовлення художніх виробів.
- 4.2. Основні формотворчі техніки виготовлення художніх виробів з деревини.
- 4.3. Асортимент та типологія художніх виробів з деревини.
- 4.4. Вимоги до якості художніх виробів з деревини.
- 4.5. Художні плетені вироби

Ключові слова: деревина, порода деревини, фактура, текстура, твердість, виточування, різьблення, інтарсія, мозаїка, маркетрі, випалювання, столярство, бондарство, посуд, меблі

1.1. Характеристика деревини як основи для виготовлення художніх виробів.

Художня обробка дерева – це виготовлення з дерева оригінальних виробів різноманітного функціонального призначення. За формотворчими техніками художнє деревообробництво поділяється на галузі: бондарство, деревообробне токарство, столярство, видовбування та декоративне різьблення. Художня обробка дерева – найдавніший вид декоративно-прикладного мистецтва. Деревина з давніх часів була улюбленим і цінним матеріалом. Вона міцна й пружна, має невелику питому вагу. Барвники, оліфа й лаки надійно захищають дерев'яні вироби від дії води і водночас покращують їх декоративні властивості. Глибоке розуміння й знання властивостей деревини залишалися незмінною основою народного мистецтва.

Для деревини характерні як переваги, так і недоліки.

До основних переваг деревини можна віднести:

- невелика щільність;
- гарний зовнішній вигляд;
- висока морозостійкість;
- здатність легко оброблятися ріжучими інструментами;
- здатність добре склеюватись;
- здатність утримувати металічні та інші кріплення;
- низька звукопровідність;
- низька теплопровідність;
- екологічна чиста матеріалу;

- простота утилізації.

Деревина, як матеріал для виготовлення художніх виробів, має й ряд недоліків:

- неоднорідність будови;
- анізотропія (різні властивості деревини в різних структурних напрямках);
- наявність вад;
- здатність коробитися і розтріскуватися;
- здатність до гниття;
- горючість;
- гігроскопічність (присутність надлишкової вологи в деревині викличе різке погіршення усіх її фізико-механічних властивостей).

Основними видами деревини, які використовуються для виготовлення художніх виробів, є: сосна, яблуня, дуб, калина, береза, горіх, липа, клен, груша, шовковиця, черешня. Вид деревини впливає на вибір формотворчої техніки виготовлення виробу та його властивості.

Усі деревні породи поділяють на ядрові (сосна, дуб, модрина, ясень) та заболонні, які не мають ядра (береза, осика, граб, вільха, липа). Деревні породи з однаковим забарвленням поперечного перерізу, які містять різну кількість вологи в центральній та периферійній частинах, називають породами зі стиглою деревиною (бук, ялина, ялиця). Також всі деревні породи поділяють на хвойні та листові.

Основними показниками деревини, які впливають на формування властивостей готового виробу, є:

- фізико-хімічні: твердість, вологість, межа міцності на стиск, межа міцності на розтяг, акустичні властивості, світло- та термостійкість, аромат (дух деревини);
- декоративні: колір, фактура, текстура, легкість обробки.

За твердістю породи деревина поділяється на:

- м'яку (липа, осика, вільха, тополя, сосна, ялина, шовковиця);
- середньої твердості (береза, верба, горіх, черешня);
- тверду (клен, дуб, бук, в'яз, тис, акація, явір, груша, слива, яблуня та ін.).

Твердість деревини залежить також від її вологості та напрямку зрізу: найбільшу твердість має торцевий зріз, найменшу – радіальний.

Розколюваність – властивість деревини розчленовуватися вздовж волокон, яка залежить від ступеня їх зчеплення. Встановлено, що пружна деревина розколюється краще, а в'язка – гірше. Коли підвищується вологість

(але тільки до певної межі), розколюваність деревини поліпшується. Наявність сучків та інших вад погіршує розколюваність деревини. Добру розколюваність мають усі хвойні породи, бук, осика, липа, а в радіальному напрямі – дуб. Розколюваність деревини має значення в бондарному виробництві та будівельній справі.

Пластичність – властивість матеріалу під впливом сил змінювати свою форму без ознак руйнування і зберегти цю форму після припинення дії сил. Пластичність деревини підвищується з підвищенням вологості і при нагріванні. З цією метою в деяких виробництвах перед гнуттям деталей застосовують пропарювання і проварювання заготовок.

Колір деревини – це зорове сприйняття людини, що залежить від спектрального складу відбитого нею світлового потоку, який характеризується трьома показниками: колірним тоном, чистотою і світлістю. Колір деревини встановлюють, використовуючи атлас кольорів або колориметр. Він варіюється від чорного до білого і залежить від безлічі чинників – виду деревини, клімату, умов зростання, віку. Первинний колір деревини так само змінюється під впливом багатьох чинників (повітря, сонце, окислення, ураження грибками, взаємодія з солями металів і загнивання). Південні й тропічні породи деревини наділені яскравим кольором – жовтим, червоним, вишневим, коричневим тощо. Породи помірного клімату України мають переважно бліде пофарбування. При виготовленні виробів із деревини іноді спеціально змінюють її колір шляхом вибілювання або фарбування в темніші або яскравіші кольори.

Основні кольори деревини:

- жовтий – ялина, береза, осика, липа, клен, граб, ясен, ялиця, шовковиця, барбарис, черемха, глід;
- бурий – бук, кедр, тополя, вільха, модрина, груша, слива, акація, в'яз;
- чорний – морений дуб, ебенове дерево;
- червоний – червоне дерево, тис;
- коричневий – яблуня, черешня, волоський горіх, абрикос;
- рожевий – чинара, лавровишня;
- помаранчевий – лавровишня;
- фіолетовий – бузок, ядро бирючини.

При віддзеркаленні світла, що падає на деревину, проявляється її блиск. Його найкраще видно на серцевинних променях, а інша поверхня деревини вираженого блиску не має. Оскільки частіше за все виріб з деревини покривають лакофарбовими матеріалами, то натуральний блиск деревини змінюється на дзеркальну або матову поверхню обробного шару.

Фактура деревини – здатність спрямовано відбивати світловий потік, від чого вона буває матовою або блискучою. Найбільший полиск дають ідеально гладкі поверхні, які, однак, важко отримати навіть при старанній обробці сировини.

Текстура деревини – це характер малюнку волокон серцевинних променів. Текстура різних порід дерева дуже різноманітна: у липи і вільхи – майже непомітна, а в горіха і сосни – чітко виражена. Текстурою називається природний малюнок на обробленій поверхні деревини, який утворюється в результаті перерізання волокон, річних шарів, серцевинних променів та ін. Ця властивість залежить від площини розрізу, породи дерева (у листяних – більш різноманітніша, а у хвойних – простіша і одноманітна), хвилястості, способу розрізання деревини тощо. Серцевинні промені, як правило, створюють красиву текстуру на радіальному зрізі у бука, дуба, клена та ін. Текстура підвищує декоративну цінність виробу з деревини. Прозорі лакові покриття, які використовуються при виробництві продукції з деревини, надають текстурі глибини, посилюють її контраст і виразність.

Добираючи деревину для художніх виробів, ремісники з найдавніших часів строго враховували не тільки фізичні (твердість, розколюваність, гнучкість), декоративні (колір, текстура, фактура) якості, а й ароматичні властивості (дух) деревини. Дух має кожна порода. Ароматичними є переважно ефірні масла, смоли і дубильні речовини – таніди. Особливо сильно пахне свіжо зрубана деревина. З часом, при висиханні її запах послаблюється, а при нагріванні знову посилюється.

Деревина звукопровідна. Тому її використовують для виготовлення дерев'яних духових, струнних і смичкових інструментів. До резонансної деревини належить бук і ялина. Бук, придатний для музичних інструментів, повинен рости на кам'янистих гірських ґрунтах, на висоті понад 800 м над рівнем моря більше 130 років.

Біологічні властивості деревини визначаються стійкістю проти грибів, плісняви і комах, яка залежить від вмісту смолистих, дубильних та інших речовин.

За біостійкістю деревину поділяють на три групи: найбільш стійка (дуб), середньостійка (сосна) і малостійка (осика). Для захисту деревини від передчасного руйнування грибами і комахами застосовують ряд заходів для створення і підтримки умов, в яких не можуть розвиватися гриби. Розвиток грибів виключається повністю чи уповільнюється за пониження вологості та температури, тому деревину висушують і захищають від надмірного зволоження.

Різноманітність фізичних, декоративних та інших якостей деревини дає змогу поділити породи на такі, що найбільш придатні для:

- 1) бондарства (верба, сосна, ялина, липа, дуб та ін.);
- 2) токарства (осика, вільха, тополя, береза, груша та ін.);
- 3) столярства (сосна, ялина, тис, дуб, горіх, шовковиця та ін.);
- 4) різьбярства (липа, осика, явір, вільха, клен, груша, яблуня та ін.).

Народні майстри використовують також деревину сливи, кедра, тиса, користуються й привозною сировиною – кипарис, червоне дерево (махагонь), лимонне дерево, палісандр тощо. З неї виготовляють невеликі коробочки, порохівниці, табакерки, пенали, хрестики, іконки.

Для інкрустації виробів використовують різноманітні кольорові матеріали, а саме: фарбоване дерево, «варене» у природних барвниках (виварах цибулиння, лушпиння волоського горіха, настої з дикої яблуні, польового хвоща та ін.), а також хімічних анілінових фарбах; баранячий ріг; перламутр; мідний і латунний дріт; бісер (порцеляновий (білий, синій, червоний) та скляний). Усі ці матеріали дають змогу вирішувати різноманітні композиційні завдання колірною і фактурною характеру.

4.2. Основні формотворчі техніки виготовлення художніх виробів з дерева.

У художній обробці дерева одні технічні прийоми і засоби виразності створюють цілісну функціональну форму предметів, інші мають лише декоративне спрямування і завершують художнє оформлення виробів.

До формотворчих технік належать вирізування, видовбування, виточування, бондарні та столярні прийоми (рис. 4.1).

Видовбування – одна з найдавніших технік – полягає у поступовому вибиранні деревини з масиву виробу, внаслідок чого утворюється заглибина, порожнина або отвір.

За допомогою сокири, долота і видовбувача майстри виготовляють передусім побутові предмети – човни-довбанки, ночви, ступи, черпаки, сільнички тощо. Вони вирізняються значною товщиною стінок, міцністю, округлою і масивною формою, внутрішніми заглибленнями овальної та криволінійної конфігурацій.

Вирізування (витесування, вистругування) – різноманітні технічні прийоми, за допомогою яких майстри вручну моделюють з дерева форму побутових предметів та декоративних виробів. Необхідні інструменти: сокира, тесак, ніж, струг, різці та ін. Вирізування інколи поєднується з видовбуванням і переходить в об'ємне різьблення, часом сполучається з профілюванням.

Рис. 4.1. Основні техніки художньої обробки деревини

Виточування – техніка обробки дерева і самостійна галузь народного художнього промислу (токарство). У процесі обертання дерев'яну заготовку на токарному верстаті обробляють плоскими і півкруглими долотами, фігурними різцями, гачками тощо. В історії токарства відомі такі конструкції верстатів: лучковий з почерговим рухом, ручний з поперечно-обертотним рухом, ножний обертотний, ножний обертотний з маховиком, механічний з кінним приводом, водяним, паровим, електричним двигунами. Поширення токарного виробництва в минулому було пов'язане насамперед із виготовленням дерев'яного точеного посуду.

Сучасні народні майстри й професійні художники широко використовують техніку виточування не лише для виробництва різноманітного посуду, а й при виготовленні жіночих прикрас, дитячих іграшок тощо. Ця своєрідна техніка дає змогу створювати нескінченну кількість пластичних художніх форм.

Бондарство – окремий вид деревообробного промислу і техніка виготовлення з тесаних клепок і гнутих смерекових або ліщинових обручів великого, місткого посуду. Раніше бондарі користувалися простими інструментами: сокирою, ручною пилою, двохручним ножом (теслом), циркулем та ін. Крім бочок і діжок, здавна виготовляли барила, цеберки, коновки, скіпці, маснички та ін. Бондарство як формотворча техніка сьогодні успішно використовується при створенні невеликого ужиткового та декоративного посуду.

Столярство – найпоширеніша техніка й галузь виробництва з дерева будівельних виробів, меблів, музичних інструментів та художньої сувенірної продукції. Одна з важливих засад столярства, відзначена ще у давніх цехових статутах, – виготовлення виробів без жодного цвяха за допомогою столярних з'єднань на клею.

Для столярних робіт, так само як і для вирізування, видовбування та ін., необхідне пристосування для закріплення заготовки виробу або його частини – верстат.

Різноманітні столярні прийоми роботи часто поєднуються з іншими формотворчими техніками художньої обробки дерева. Художня виразність і довершеність творів значною мірою посилюються логічним застосуванням відповідного оздоблення: профілювання, різьблення, інкрустації, мозаїки, випалювання, розпису тощо.

Профілювання – декоративна техніка художньої обробки дерева, відома з X–XI ст. Полягає у вирізуванні пилкою та долотами геометричних орнаментів по краях дощок (прикраси будівлі та оздоблення меблів). Крім плоского профілювання відоме об'ємне профілювання балок, кронштейнів, стовпів, що межувало з об'ємним різьбленням. Профільовані об'ємні елементи майстри виконували переважно сокирами-тесаками.

До найдавніших технік художнього декорування виробів із дерева належить різьблення. Воно поділяється на плоске, плоскорельєфне, контррельєфне, ажурне та об'ємне. Найпоширеніше плоске різьблення буває контурним, виїмчастим, трьохгранновиймчастим та ін. Його роблять одним ножом або кількома різцями (долотами). Наприклад, контурною різьбою у XVIII–XIX ст. в Карпатах прикрашали скрині та інші вироби. Виїмчасте виконували півкруглим долотом. Значно складніше, трьохгранновиймчасте різьблення поширилося на значній території України у XVIII–XIX ст. Його виконували прямим, скісним, кутнім та півкруглим долотами. Найбільшу кількість доліт (близько 50) використовували гуцульські майстри плоского

різьблення наприкінці XIX ст. Майже кожний мотив вони вирізували іншим долотом.

Плоскорельєфне різьблення, що має кілька висотних рівнів від фону, також виконували великою кількістю доліт та інших допоміжних інструментів.

Контррельєфне різьблення застосовували, виготовляючи різноманітні дерев'яні форми для кахель, печива, сиру, вибійки тощо. Виконувалось майже аналогічно, як і трьохгранновиймчасте, однак набагато глибше, з використанням доліт із закругленими фасками для вибирання деревини.

Ажурне різьблення нагадує плоскорельєфне, має наскрізь прорізане тло. Найскладніше за технікою виконання (з рельєфним і ажурним характером мотивів) так зване «сніцарське різьблення» при виготовленні іконостасів, культивоване у XVII–XIX ст. цеховими різьбярами (рис. 4.2).

Рис. 4.2. Ажурне різьблення

Кругле різьблення інколи застосовується у виготовленні й оздобленні святкового посуду, музичних інструментів, палиць, дитячих іграшок тощо. Його технічні прийоми ґрунтуються на засадах народної скульптури.

Мозаїка – орнаментальний набір із різнокольорових шматочків однорідних матеріалів (дерева, металу, мінералів, смальти), з'єднаних між собою сполучною сумішшю.

Інтарсія– метод зображення або візерунки, які виконуються способом врізування шматочків дерева, різних за фактурою і кольором, врівень з поверхнею дерев'яного виробу (рис. 4.3). Інтарсія відома з глибокої давнини. В Україні інтарсія побутує майже в усіх областях, особливо широко до неї вдаються самодіяльні майстри, зокрема, на Прикарпатті та Закарпатті. Цією технікою виконують зображення або візерунки зі шматочків кольорового дерева (шпону), які врізають врівень з поверхнею виробу або суцільно

вкривають його поверхню (маркетрі). Таким чином найчастіше оздоблюють меблі, виготовляють декоративні панно тощо.

Рис. 4.3. Інтарсійні вироби

Інкрустація – техніка орнаментального оздоблення виробів шматочками твердих матеріалів (дерева, металу, рогу, слонової кістки, перламутру, бісеру і под.), які вирізають і вкладають у поверхню. Декоративний ефект інкрустованого візерунка ґрунтується на контрастному зіставленні тональних і колірних різнохарактерних матеріалів.

Дендромозаїканалежить до ювелірних технік декорування. Орнамент складають із крупинок дерева ледь завбільшки з макове зернятко.

Маркетрі – це орнаментальний або сюжетний набір тонких пластин дерева (стругані або лущеної шпони різних порід), який закриває оздоблювальну поверхню.

Випалювання здавна роблять на світлих породах дерева: ялині, смереці, сосні, клені. Здебільшого ним оздоблюють бондарний посуд, рідше меблі. Нині випалювання застосовують при декоруванні дитячих іграшок та елементів народної дерев'яної архітектури. Розрізняють два способи випалювання – розжареними металевими штампиками («штансами»), з відбитків яких складають різноманітні орнаменти, й електрописакон, що дає чіткий контурний малюнок.

Розпис – зручна й оригінальна техніка орнаментування дерев'яних виробів, відома з X-XI ст. Технічно він мало чим відрізняється від розпису на інших матеріалах. Орнамент наносять пензлями по заґрунтованій або незаґрунтованій поверхні виробу темперою, гуашшю, олійними й аніліновими

фарбами, нітроемалями. З кінця XIX ст. розписані вироби почали покривати лаком, що оберігало їх від забруднення.

Крім розглянутих традиційних прийомів і технік, зустрічаються їхні різновиди й поєднання, наприклад, «штампування» металевими пробійчиками, аналогічне карбуванню; зіставлення плетених частин із гладкими поверхнями; контурне різьблення тонованих площин-елементів; викладання орнаментів соломкою тощо.

4.3. Асортимент та типологія художніх виробів з деревини.

Морфологічна класифікація художнього деревообробництва ґрунтується на функціональних принципах декоративно-прикладного мистецтва. Художня обробка дерева як найширша галузь і вид декоративно-прикладного мистецтва поділяється на технічні підвиди: різьблення, токарство, художнє столярство, бондарство і теслярство.

Усі вироби з деревини поділяють на групи:

- архітектурне оздоблення;
- хатнє обладнання й меблі;
- знаряддя праці, предмети господарського призначення;
- посуд, начиння;
- транспортні засоби і предмети упряжі;
- культові й обрядові предмети;
- музичні народні інструменти;
- прикраси та особисті речі;
- дитячі іграшки й «мороки».

Архітектурне оздоблення – вид художнього деревообробництва, який входить до монументально-декоративного мистецтва, а тому наводимо лише поділ його виробів на типологічні групи: профільовані стовпи та арки, різьблені прогони й сволоки, декоративні лишви вікон, вітрові дошки та ін.

Хатнє обладнання й меблі. Обладнання хати – це предмети, нерухомо з'єднані з конструкцією будівлі, які виконують певну життєву функцію: лава, піл (широка лава для спання), полиці, мисник, жердка. Меблі – рухомі предмети (ліжка, скриня, стіл, стільці, колиска та ін.). Їх виготовляють з різних порід дерева й прикрашають різьбленням, профілюванням, випалюванням та розписом. Кожний функціональний предмет має стійку групову специфіку (через порівняну сталість конструктивної форми, що в межах локальних традицій набуває відповідних художньо-образних відмінностей).

Лави – типологічна група, що об'єднує кілька типів предметів для сидіння й лежання: лави, ослони, стільці тощо.

Полиці – це декорована дошка або кілька дощок, які закріплені горизонтально на стіні чи в прямокутній рамі, використовуються для виставляння ікон («божниці»), зберігання посуду, продуктів тощо. На Прикарпатті довгі одинарні полиці для посуду відзначаються геометричним плоскорізьбленням і ажурним декором, тоді як на Придніпров'ї мисники з дверками в нижній частині інколи розписані квітковим орнаментом.

Останнім видом у цій групі є жердка для завішування одягу, верет, ліжників тощо. Вона має форму перекладини, кріпиться наглухо до стін і стелі над ліжком. Жердки на Гуцульщині часто прикрашені плоским геометричним різьбленням.

Скрині – найважливіша типологічна група серед традиційних народних меблів. Дорожні скриньки – розміром менші від хатніх – мають ручки для несення, оковані ажурним прорізним, гравійованим металом, їх виготовляли до середини XIX ст.

Столи – типологічна група, що налічує велику кількість підгруп та окремих типів. Однак все це значною мірою стосується професійних цехових виробів. У народному традиційному меблярстві існують три основні конструкції стола: на перехресних ніжках, двох стояках; чотирьох ніжках. Профілюванням, різьбленням прикрашували нижню частину стола – так зване підстілля.

Ліжка, постіль походять від первісного, примітивного, дощаного настилу (піл, пріч, нари), їх конструкція така: дві спинки з ніжками і дві дошки (побічні), з'єднуючись на висоті 60...80 см, утворюють раму, яку впоперек застеляють дошками. Художня виразність ліжка залежить від декоративного оформлення спинок, ніжок переважно технікою профілювання, різьблення, випалювання або токарними елементами.

Колиски – типологічна група, складається з трьох основних типів: колиска підвісна (вервечана, завісна), прямокутної форми, з півкруглим плетеним дном та профільованими і різьбленими побічними; колиска довбана, човникоподібна, на півкрузжках і стояках, з високими спинками і побічними, різьблена, рідше розписана.

Посуд, начиння – одна з найбільших родових структур художнього деревообробництва. Художня традиція, що передавалася з покоління у покоління, сприяла виробленню досить стійких і водночас видозмінених типів посуду, деякі з них сягають високої художньої виразності та досконалості. Сюди насамперед слід віднести посуд для святкового столу: миски, тарілки,

ложки, чашки, чарки та ін. Менше оздоблювали посуд для приготування їжі, її транспортування та зберігання продуктів: діжа, салотівка, мірка, коновка, двійнята, сільничка та ін.

Миски – типологічна група, налічує такі типи: миса, миска, мисочка, тарілка, таця тощо, їх виготовляли переважно на токарних верстатах, рідше вирізували від руки, прикрашуючи розписом, різьбленням та випалюванням.

Чаші – типологічна група точеного дерев'яного посуду для напоїв. Цей посуд має півсферичну форму і невелику ніжку – основу. Маленькі чашечки називаються чарками. Кубок теж посуд для напоїв, але з дещо стрункішою, ніж у чаші, формою. Коряк (ковш, корець) – кругла або човноподібна посудина з однією, двома ручками, служить для зачерпування рідини.

Барильця – бондарний, рідше точений, двохденцевий циліндричний посуд з отвором посередині бочкоподібного корпусу і кілочком-затичкою, застосовується для наповнення міцними напоями. Власне барильце або берівочка бочкоподібної тектоніки з двома-трьома парами ліщинових обручків, прикрашена випалюванням, різьбленням та інкрустацією (рис. 4.4).

Вузьке, сплющене барильце називається баклою, баклагою, її форма зручна для подорожніх, водночас круглі денця є основним полем для оздоблення виробу. Крім бондарного, відомі точений і довбаний типи баклаг. Своєрідною, дещо несподіваною конструкцією відзначаються вирізані та довбані з одного шматка дерева баклаг-близнята (нагадують два з'єднані барильця з отворами у верхніх денцях).

Ложки для їжі бувають різноманітної форми та величини: звичайні, малі (дитячі) й великі (ополоники). Містка частина для наповнення їжею має округлу, овальну, овоїдну форму. Ручка-держак (також різної довжини) кріпиться під більшим або меншим кутом, має неоднакову пластику осьової лінії. Ложки прикрашають плоским геометричним та плоскорельєфним різьбленням, інколи розписують барвистими візерунками. Відомі такі локальні типи ложок: полтавська, подільська, гуцульська та ін. Ополоники бувають овальні, мілкі з довгим, ледь піднесеним держаклом та округлі, глибокі, з дуже піднесеним держаклом (близько прямого кута).

Сільнички – дерев'яні місткості для зберігання солі. Великі сільниці, довбаної або бондарної роботи, вміщують близько одного кілограма солі; малі – для подачі солі на стіл та для її несення до обіду на полі, у дорозі тощо. Звідси різні конструкції та локальні художні рішення.

рахва

двійнята

баклаг

барильце

свічник

касетка

Рис. 4.4. Види художніх виробів з дерева

Коновки – типологічна група бондарних виробів з ледь завуженим верхом і одним вухом для носіння води, поширені майже на всій території України. Коновки бувають різної величини. Маленькі мають накривку і використовуються як місткість для молока, сметани тощо.

Близнюки – характерна група карпатських бондарних виробів, зрідка зустрічаються на Поділлі. Це посуд для носіння обіду на місце праці селян: у поле, ліс або луг. Має своєрідну конструкцію – дві, три, чотири коновочки з накривками, з'єднані посередині спільною круглою ручкою. Звідси їхні назви – двійняки, трійняки, чвурняки.

Рахви – циліндричний посуд з накривкою (висота його не більша за радіус основи), переважно точений, для зберігання масла або сиру. Поширений на Гуцульщині.

Діжки – типологічна група бондарного посуду, об'єднує кілька типів: діжки великі, малі (в трьох місцях набиті по парі півкруглих обручів) для квашення овочів та зберігання сипких продуктів; діжа, дещо нижча від діжки (дві пари обручів).

Використовувалася для приготування тіста, а тому її ошатно декорували випалюваними візерунками. На Гуцульщині найбільше оздоблювали пасківник – невеличку діжу для замішування тіста на паску.

Ступки, салотовки бувають довбано-вирізані та точені, різної величини, круглі та овальні, на ніжці або з вушком. Прикрашають різьбленням, випалюванням, інколи розписом.

Начиння – типологічна група художньо вирішених предметів, необхідних для кухні (тачівка, товчачик, макогін, ніж-кулешірник, копистка, колотівка, дошки тощо).

Знаряддя праці, предмети господарського призначення становлять окремий вид художнього деревообробництва. Їх розрізняють за видами заняття та типами предметів. Окрему типологічну групу становлять контррельєфно різьблені дерев'яні форми, які за функціональним призначенням поділяються на чотири типи: для виробництва кахель, випікання печива, оздоблення сиру та вибічані дошки для декорування тканин.

Культові й обрядові предмети. Типологічна диференціація предметів цього виду художнього деревообробництва складається з таких груп: ікони, хрести, патериці, свічники й церковні скарбнички.

Ікони – орнаментально-знакові та фігурно-сюжетні зображення на дошці технікою плоского та рельєфного різьблення. Розрізняють функціональні типи: церковні, хатні та маленькі похідні іконки.

Хрести – стародавні дохристиянські та християнські символи, мають

велику кількість композиційних відмінності та окремих функціональних типів. Великі меморіальні хрести, виконані технікою об'ємного профілювання та плоского різьблення, ставили на цвинтарях, на роздоріжжях, на краю села тощо. Згодом їх замінювали на кам'яні. Запрестольні виносні хрести виготовляли прийомами рельєфного й ажурного різьблення. Менші, напрестольні хрести виготовляли з підставками. Ручні різьблені хрести – найбільша типологічна підгрупа – налічує дев'ять типів форм (прикрашені численними сюжетами, написами, геометричним орнаментом тощо). Маленькі нашійні хрестики виготовляли переважно з дорогоцінних привізних порід деревини, оздоблювали різьбленням та інкрустацією.

Патериці – декоративні жезла, палиці, що символізують владу, зокрема, духовну владу церковної ієрархії. Патериці виготовляли прийомами точення, різьблення та інкрустації.

Свічники – використовувалися для обладнання церков, зустрічалися й у хатах. Відомі великі точені свічники на підлогу (ставники), прикрашені точеними частинами, профілюванням та різьбленням. Малі переносні свічники – на одну свічку, три свічки («трійці»), рідше п'ять свічок. На Гуцульщині «трійці» пишно прикрашали рельєфним і ажурним декором, на Придніпров'ї й Поділлі точені свічники розписували фарбами.

Скарбнички – невеликі орнаментовані коробки з ручкою або без неї і отвором для опускання монет.

Музичні народні інструменти поділяються на дві типологічні групи – струнні та духові. Струнні: скрипка, кобза, бандура, ліра, цимбали та ін. Духові: сопілка, флюяра, жоломига (подвійна сопілка), дуда, їх також оздоблювали різьбленням та випалюванням.

Прикраси та особисті речі – загалом невеликий, але характерний вид художнього деревообробництва. Предмети, пов'язані з ансамблем одягу, свідчать про соціально-майновий стан людини, її смаки та уподобання.

Прикраси з дерева зазнали найбільшого поширення в наш час. Колись з дерева виготовляли нашійні хрестики, вервечки, гребінці до волосся, ґудзики і под. У 60-х роках ХХ ст. почали виробляти майже повний набір дерев'яних жіночих прикрас (намиста, кулони, сережки, брошки, персні, браслети, обручки тощо). Палиці належать до типологічної групи особистих предметів. У Карпатах чоловіки завжди мали при собі своєрідну палицю-сокирку, на яку спиралися при ходьбі і яка служила водночас зброєю при обороні. Жінки ходили з так званими «челядинськими» палицями, прикрашеними різьбленням, випалюванням або окуттям з латунної бляхи.

Курильне приладдя – типологічна група, в яку входять люльки, мундштуки, тютюнярки, сигаретниці тощо.

Дитячі іграшки й «мороки». З дерева виготовляють дитячі шумові іграшки: калатальця, тріскачки, свищики, розписуючи їх. Іграшки-моделі створюють на основі зменшеного масштабу відповідних побутових речей – меблі, посуд, зброя, човники, візочки, санчата, знаряддя праці і т. ін., також розписуючи яскравими барвниками (Полтавщина і Львівщина).

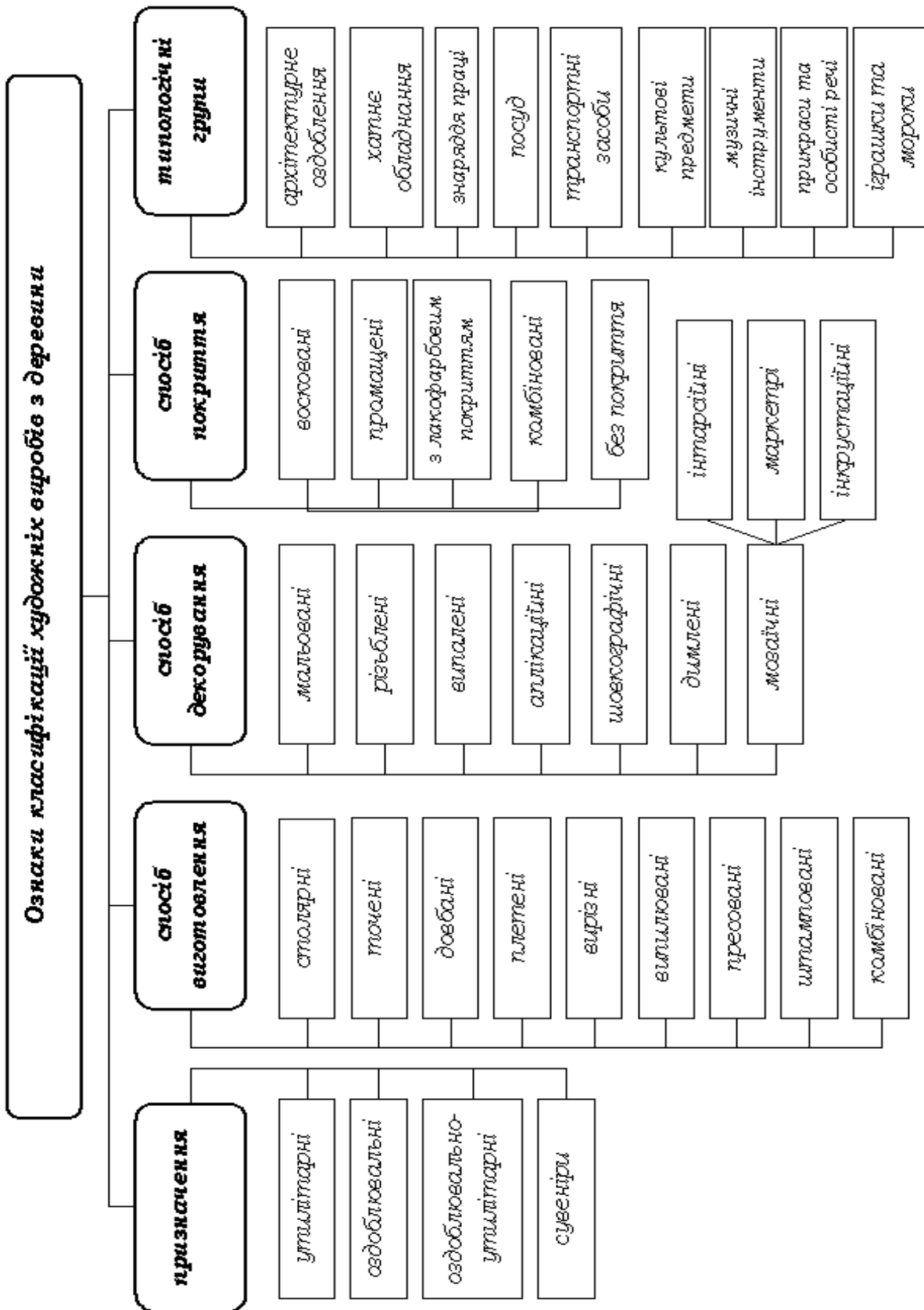
Рухомі іграшки – це різноманітні «фуркальця», «коники», «пташки», «візочки», «метелики», «ковалі» тощо.

«Мороки» – типологічна група оригінальних іграшок і речей для розвитку мислення, винахідливості й уяви. Виготовлялися технікою різьблення й профілювання. Підгрупа «великі мороки» – гуцульські (полонинські) вироби для розваги, складені з окремих модульних елементів, наприклад, «віночок», «хрести» або «морока-ланцюг», виготовлений з одного шматка дерева.

Таким чином, складна й функціонально розгалужена типологія художніх виробів з дерева налічує понад 50 типологічних груп предметів і близько 200 їх типів, охоплюючи майже всі сфери людської діяльності.

Відповідно до ДСТУ 2082-92 вироби художні та сувеніри з деревини класифікуються за призначенням, способом виготовлення, способом декорування, способом покриття (рис. 4.5).

Рис. 4.5. Ознаки класифікації художніх виробів з дерева

За призначенням вироби і сувеніри поділяються на:

- утилітарні – це вироби, що мають практичне застосування (дерев'яний посуд, черпаки, ложки, кухонні набори, бочата, гуртки, чорнильні та письмові набори, олівці, пудрениці, попільнички);
- оздоблювальні – це вироби, призначені для прикрашання (настінні панно, декоративні вази, плакетки, скульптури малих форм, статуетки, іграшки-сувеніри, фігурки-призи);
- оздоблювально-утилітарні – вироби з деревини для прикрашання, які мають практичне застосування (столи шахові, гудзики, брошки, кулони, браслети, буси);
- сувеніри – це вироби як подарунок на згадку або річ, пов'язана зі спогадами (мотрійки, коробочки, шкатулки, брелоки, нагрудні значки, пам'ятні медалі, барельєфи).

За способом виготовлення вироби та сувеніри поділяються на:

- столярні;
- точені;
- довбані;
- плетені,
- вирізні;
- випилювані;
- пресовані;
- штамповані;
- комбіновані та інші.

За способом декорування поділяються на:

- мальовані;
- різьблені;
- випалені штампом; аплікаційні;
- мозаїчні (інкрустація, інтарсія, маркетрі);
- шовкографічні (фотошаблонний друк);
- гравійовані;
- димлені;
- обпалені та інші.

За способом покриття поділяються на :

- восковані;
- промащені;
- з лакофарбовим покриттям;
- комбіновані;
- без покриття.

Допускається виготовлення виробів і сувенірів з деревини без покриття.

4.4. Якість художніх виробів з деревини.

Вимоги до якості дерев'яних художніх виробів, як сувенірів, так і виробів народних художніх промислів, регламентуються ДСТУ 2082-92 «Виробі художні з деревини. Загальні технічні вимоги». Вироби і сувеніри повинні виготовлятися відповідно до вимог даного стандарту за технічним описам і зразкам-еталонам, затвердженими у встановленому порядку.

Для виготовлення виробів і сувенірів застосовуються такі основні матеріали:

- лісоматеріали круглі листяних порід;
- пиломатеріали хвойних порід;
- пиломатеріали листяних порід;
- фанера клеєна;
- шпон струганий;
- шпон лущений;
- деревостружкова плита;
- деревоволокнисті плит;
- деревношаровий пластик, а також різні частини дерева, деревна кора, кореневища, сучки, прутки, шишки та інші аналогічні матеріали.

Оздоблювальні матеріали (ґрунтовки, оліфи, лаки, скипидар, клей, фарби, барвники), що застосовуються при виготовленні виробів і сувенірів визначаються в технічному описі, затвердженому та узгодженому в установленому порядку.

Вологість деревних напівфабрикатів готових для декоративного оздоблення повинна становити $(8\pm 2)\%$, а для виробів об'ємної різьби $(15\pm 3)\%$.

На поверхнях деталей виробів не допускаються вади деревини, зазначені в ГОСТ 2140, за винятком зрощених здорових сучків діаметром від 3 до 6 мм не більше 2 штук на деталь, а також вад, які покращують декоративну обробку і не порушують міцності виробів.

Параметр шорсткості виробів не повинен бути більше:

- для лицьових поверхонь – $R_{\max}$ 16 мкм;
- для неліцьових поверхонь – $R_{\max}$ 63 мкм, крім місць передбачених зразком-еталоном без поверхневої обробки.

Деталі не повинні мати задирок, відколів, подряпин, вм'ятин, слідів виступив клею та інших дефектів, що погіршують якість виробів.

З'єднання дерев'яних деталей повинні бути щільними, без перекосів і щілин. Кріпильні деталі не повинні мати задирок, гострих кромки і кутів.

Висувні, розсувні та інші рухомі елементи виробів повинні мати вільний хід без заїдань і перекосів.

Настільні вироби повинні бути стійкими на горизонтальній площині. Навісні вироби повинні мати пристосування для підвішування.

Лакофарбові покриття виробів повинні бути не нижче IV класу за ГОСТ 9.032.

При декоруванні виробів і сувенірів нанесений малюнок повинен бути чітким. Зшивні тканинні деталі декоративних виробів повинні бути зшиті відповідно до вимог діючої нормативної документації.

Клеючі матеріали повинні забезпечувати межу міцності при деформуванні по клейовому шару в сухому стані не менш 1,9 МПа.

Вироби і сувеніри з деревини повинні бути прийняті службою технічного контролю підприємства-виробника. Вироби до приймання пред'являються партіями. Партією вважається кількість виробів, оформлена одним документом.

Для перевірки відповідності виробів і сувенірів вимогам стандарту ДСТУ 2082-92 проводиться приймальний контроль та періодичні випробування.

При приймальному контролі вироби піддаються перевірці за всіма вимогами стандарту, крім вимог щодо вологості, шорсткості та клейової міцності. Періодичні випробування виробів на відповідність цим вимогам проводяться один раз на рік.

Для контролю відповідності вимогам щодо вологості та шорсткості відбирається від партії не менше 3-х зразків. Для контролю відповідності вимогам щодо міцності клейового з'єднання відбирається від партії 5 зразків.

Споживач і контролюючі органи мають право проводити вибірковий контроль виробів на відповідність вимогам стандарту ДСТУ 2082-92. Для вибіркового контролю від партії відбирається 5 % виробів, але не менше 10 штук.

Якщо при перевірці відібраних виробів буде встановлено невідповідність хоча б одного пункту вимог стандарту, проводять повторну перевірку, для чого від партії відбирається подвоєну кількість виробів. Результати повторної перевірки поширюються на всю партію.

Відповідність зовнішнього вигляду виробів і сувенірів з деревини вимогам стандарту визначається візуальним контролем або порівнянням із зразком-еталоном. Основні розміри виробів і пороків деревини повинні контролюватися металевою лінійкою за ГОСТ 427 або іншими вимірювальними інструментами, які забезпечують точність вимірювання до 1,0 мм.

Вологість деревини визначається за ГОСТ 16588.

Шорсткість поверхні виробів визначається за ГОСТ 15612.

Межа міцності клейового з'єднання на розколювання визначається за ГОСТ 15613.2 .

Клас лакофарбового покриття виробів визначається за ГОСТ 9.032 або порівнянням із зразком-еталоном.

Вимоги до маркування, упаковки, транспортування і зберігання. З невидимого боку виробів і сувенірів повинна бути прикріплена етикетка, виконана друкарським або фотографічним способом з зазначенням:

- найменування, місця розташування (місто або умовна адрес) і товарного знаку підприємства-виготовлювача;
- найменування виробу;
- ціни;
- дати випуску;
- позначення даного стандарту;
- штамп ВТК.

На дрібних виробках і виробках, запованих в індивідуальну коробку, допускається наносити тільки товарний знак підприємства.

Маркування слід наносити на етикетку, міцно прикріплену до виробу, або наносити незмивною фарбою на нелицьовий бік виробу. Спосіб кріплення етикетки повинен забезпечувати її відокремлення без пошкодження поверхні виробу.

На пакування виробів для народного споживання з деталями скла та дзеркала повинні бути нанесені транспортне маркування та маніпуляційні знаки, які мають значення: «Обережно крихке!»; «Берегти від вологи»; «Виготовлене в Україні» за ГОСТом 14192.

Вироби, які постачають для експорту, повинні мати маркування згідно з угодою між підприємством, що постачає вироби для експорту, і зовнішньоекономічною організацією. На пакуванні повинен бути напис англійською мовою «Made in Ukraine» або мовою згідно з умовами контракту.

Вироби і сувеніри повинні упаковуватися поштучно або комплектно в мішечки з поліетиленової плівки, в пакувальний папір або картонні барвисто оформлені коробки з картону. Вироби в первинній упаковці повинні бути упаковані у вистелені зсередини пакувальним папером дерев'яні або в картонні ящики. Маса ящика з виробами не повинна перевищувати 25 кг. Великогабаритні вироби допускається упаковувати в інші види упаковки, що забезпечують збереження виробів. Маркування ящиків і окремо упакованих

великогабаритних виробів повинна відповідати вимогам ГОСТ 14192. У ящик повинен вкладатися пакувальний лист із зазначенням кількості виробів.

Транспортування виробів і сувенірів проводиться будь-яким видом транспорту за умови захищеності їх від атмосферних опадів, забруднень і механічних пошкоджень.

Вироби повинні зберігатися в сухих закритих приміщеннях за температури не нижче 10 °С і відносній вологості повітря не вище 65 %.

Виробник повинен гарантувати відповідність виробів і сувенірів вимогам стандарту ДСТУ 2082-92 за умови дотримання правил експлуатації, зберігання і транспортування протягом гарантійного терміну експлуатації – 12 місяців.

4.5. Художні плетені вироби.

Художнє плетіння – це виготовлення виробів художнього та утилітарно-декоративного призначення з природних рослинних матеріалів, інколи на ребристій основі. Плетені вироби відзначаються легкістю та зручністю в користуванні; їх пружна, наповнена форма, насичена своєрідною фактурою переплетення, ритмікою ажурних смужок, створює неповторний художньо-образний ефект. Для плетіння використовують гнучкі легкодоступні матеріали, які мають різноманітні художні та технологічні властивості: лозу, рогіз, сорго, листя качанів кукурудзи, соломку злакових культур, очерет, бересту, стебла хмелю, мочало (сировина, яку заготовляють з луб'яної частини кори вільхи, осини), коріння сосни. Окрім того для виготовлення сучасних виробів використовується і нетрадиційна для українських промислів сировина – листя пальми, ротанга, стебла бамбука (рис. 4.6-4.7).

Рис. 4.6. Плетені вироби з лози

цукерниця з соснового кореня

скринька з соломи

ляльки з листя кукурудзяних
качанів

виріб з берести

Рис. 4.7. Плетені вироби з різних матеріалів

Лоза – основний матеріал для виготовлення плетених виробів - тонкі гнучкі прутки довжиною близько 2 м. Доброякісна лоза повинна бути без бокових паростків, мати невелику серцевину і легко розколюватися на дві-чотири смужки. Обкоровані прутки піддаються вибілюванню та фарбуванню у різноманітні відтінки. Лозу інколи можна замінити тонким сосновим або ялиновим корінням, смужками з лубу або лика.

У художньому плетінні широко застосовують також трав'янисті рослини, які ростуть у воді, на берегах водойм і болотах (рогіз, ситник). Відомий широколистий і вузьколистий рогіз (шувар, боднар), ситник – з трубчастими, рідше лінійновидовженими листками.

Для плетіння виробів із рогози спочатку заготовляють стрічки, тоді як ситник здебільшого використовують у вигляді цілих стебел. Звідси й фактура речей, плетених з рогози, інша, ніж у плетених із ситника. Стебла соломи із жита, пшениці, рідше ячменю є не тільки зручним для плетіння матеріалом, а й вигідно вирізняються, порівняно з рогозою, золотавим кольором і глянцевою полискою.

Рис. 4.8. Обрядові вироби з соломи

У наш час на Закарпатті набули поширення вироби, плетені з обгортки качанів кукурудзи. Такі обгортки вирівнюють, вибілюють, фарбують та розділяють на стрічки для плетення кошичків, торбинок тощо. Художня виразність плетених виробів значною мірою залежить від тієї чи іншої техніки виконання. За зовнішнім виглядом плетеної площини розрізняють просте суцільне, візерунчасте й ажурне плетіння, зшивання (рис. 4.9). Суцільне плетіння характеризується щільністю й простотою фактури виробу, яка створюється шляхом переплетення навхрест вертикальних каркасних прутів з горизонтальними стрічками. Хрестикова техніка – одна з найдавніших і нагадує звичайне ткання. Залежно від способу переплітання прутів, між ребрами каркасу розрізняють такі її різновиди: плетіння просте, шарами, рядами, квадратами та мотузкою. Окремо необхідно сказати про косу хрестикову техніку, яка застосовується лише для плетіння серветок і килимків із соломи. Спіральна техніка суцільного плетіння дає змогу прослідкувати послідовність роботи майстра і рух витків, що завжди починається від центру основи і йде по спіралі вбік і вгору. Розрізняють спіральну-валикову (для плетіння із соломи) та спіральну-каркасну (для плетіння з лози й коріння) техніки.

Візерунчасте плетіння відзначається винятковою привабливістю поверхні виробів і дещо подібне на чиновате ткання. Найпростіший орнаментальний прийом – чергування площин – створюється внаслідок

плетіння через два ребра каркасу (так звана шахівничка, застосовується у лозоплетінні). Фактурний контраст тут інколи підсилюється контрастом кольору, для цього використовують світлу і темну (фарбовану) лозу.

Ефектний вигляд мають поверхні плетених речей, виготовлених технікою косички.

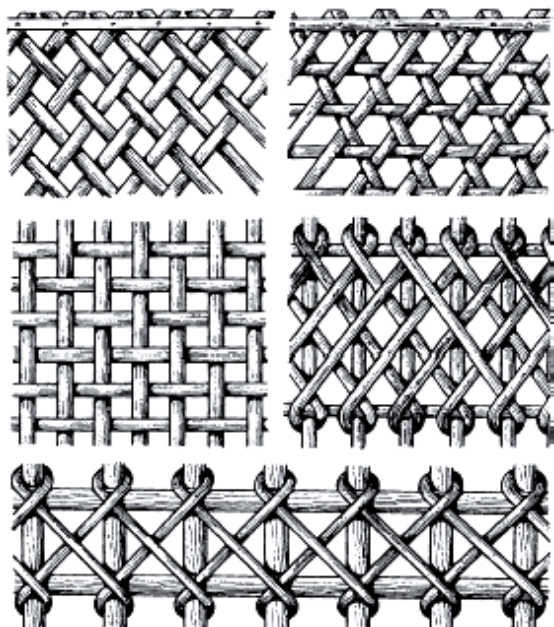
Три стрічки або три пари прутів переплітають між собою таким чином, що утворюється рельєфно переплетена площина у вигляді коси. Техніку застосовують у лозоплетінні при виготовленні солом'яних брилів тощо.

Своєрідної зубчастої фактури поверхні виробів досягають технікою плетіння у зубчики. Для цього водночас переплітають чотири смужки із соломи або рогами. Техніка плетіння ланцюжком із рогами справляє враження дугоподібних кілець і виконується дерев'яним гачком.

Ажурне плетіння характеризується оригінальною структурою й фактурою поверхні. Це відкривання певних проміжків, каркасу або рідке, вишукане плетіння, яким можна досягти великої складності ажурі на зразок мережок, мережива тощо.

Ажурні техніки застосовують у виготовленні виробів з лози, рогами, обгортків кукурудзяних качанів та ін. Назви залежать від характеру мотиву: «павучки», «віконця», стовпчики, ромбики, розетки тощо. Ажурні фігури прекрасно контрастують і поєднуються із суцільним, густим плетінням, надаючи творам особливої привабливості.

Зшивання – це техніки декоративного переплетення для з'єднання бокових стінок виробів в об'ємну конструкцію, прилаштування дугоподібних ручок та інших деталей. Техніки зубчастого і дугастого зшивання найчастіше застосовуються у розгоноплетінні.

Типологія плетених виробів.

Плетені вироби умовно утворюють шість груп:

- меблі;
- декоративна пластика;
- побутові предмети;
- кошики;
- предмети одягу;
- іграшки.

Меблі – вид художнього плетіння, об'єднує типологічні групи предметів, які майже аналогічні виробам з дерева.

Рис. 4.9. Види плетіння з лози

Столи виготовляють обідні, журнальні та дитячі, з різноманітною формою стільниць – квадратні, прямокутні, круглі, багатокутні.

Предмети для сидіння – типологічна група, до якої входять стільці, крісла, дивани (подвійне крісло) різної конструкції та величини. Колиски бувають кількох типів: підвісні (у вигляді великого овального кошика) і на ніжках-кругляках. До цієї групи відносять і плетені дитячі ліжечка, кошики для візочків.

Плетені меблі широко використовуються для обладнання дач, напіввідкритих літніх приміщень (ґанків, альтанок, зони відпочинку в саду тощо).

Декоративна пластика – вид художніх плетених виробів для прикрашання житла. До нього належать такі типологічні групи і типи предметів, як декоративні решітки й перегородки; настінні плетені прикраси (ажурно плетені з лози тарілки, панно, солом'яні кошички); декоративні вази-кошики: великі на підлогу, а менші на полички; рами для дзеркал овальної форми; декоративна пластика із соломи та рогози у вигляді плетених снопів-дерев («дідо», «дідух»); фігурні тематичні композиції тощо.

Побутові предмети – найбільша група художніх плетених виробів для різноманітних побутових потреб, а тому об'єднує чимало типологічних груп і типів.

Полотнища – група плоских плетених виробів, що нагадують ткани. Складаються з рогожок, коберців із ситника, плетених стрічок для оздоблення меблів, солом'яних серветок і килимків тощо.

Великі ємності – вироби для зберігання продуктів та інших речей: солом'яники, плетені з лози коробки для білизни і т. ін. Малі місткості – виготовлені з лози вироби для сервірування столу: вази-фруктівниці, хлібниці, тарілки для печива, розеточки, підставки для пляшок, овальні та круглі солом'яні форми для випікання хліба, сівачки та ін.

Обплетене скло – типологічна група виробів із лози (обплітання різноманітних бутлів, пляшок, іншої тари). Сита й решета – традиційні предмети для провіювання і просівання зерна й муки, складаються з дерев'яного обруча (обичайки) і плетеного полотнища відповідної густоти.

Сита, півсита і решета, крім плетеної основи, мають прикрашені обручі. Смужки закріплювали, утворюючи рельєфні геометричні мотиви орнаменту. Коробочки – плетені з соломи скриньки для зберігання дрібних предметів, коробочки з лози для рукоділля тощо. Дитячі санчата плетуть з лози, застосовуючи хрестикове й ажурне плетіння.

Кошки – найдавніший вид виробів, які призначаються для транспортування найрізноманітніших «вантажів» і залежно від цього поділяються на типологічні групи: господарські кошки, зручні для перенесення овочів і фруктів; кошки для збирання лісових ягід і грибів; кошки для квітів, свячення паски; кошки-валізки, верейки тощо – виготовляють з лози. З рогози і ситника виробляють жіночі торбинки з двома ручками із застосуванням оригінальних прийомів ажурного і густого хрестикового плетіння. Своєрідні торбинки на довгих плетених пасочках виконують з обгорток кукурудзяних качанів.

Предмети одягу – вид традиційних плетених виробів із соломи, рогози та ситнику, які призначені для носіння. Він складається з головних уборів, поясів та взуття. Головні убори – це широко вживані солом'яні брилі (для дорослих і дітей). Вони різняться не тільки розмірами, а й формою (співвідношенням крис до ковпака), орнаментальною фактурою плетіння («в зубчики», «в косичку»). Солом'яні пояси використовувалися ще на початку ХХ ст., але переважно у вертепних костюмах пастушків, їх виготовляли технікою скісного хрестикового плетіння. Взуття виробляли у вигляді солом'яних ходаків, які зимою надягали поверх чобіт. Рогозянки плели різними техніками, додаючи стрічки фарбованого шувару, що збагачувало орнаментальну фактуру й посилювало кольоровий ефект.

Іграшки – вид плетених дитячих забавок. Відомі такі типи: тарахкальця, кошечки і ляльки. Тарахкальця – це плетені із соломи, порожнисті подушинки, прикріплені до паличок. Шум створюють кілька горошин або зерен пшениці, вміщених у середині тарахкальця. Рідше виготовляють тарахкальця технікою лозоплетіння у формі мініатюрної булави. Особливу групу утворюють маленькі плетені кошечки для дітей та інші плетені речі, виконані у малих розмірах, що неначе є макетами справжніх предметів. Ляльки переважно виготовляли з соломи і зображали хлопців, дівчат, деяких тварин, пташок тощо.

Відповідно до торговельної класифікації усі плетені вироби поділяють на три групи за призначенням:

1) вироби господарчі:

- верейки, кошки для ресторанів, хлібобулочних виробів, білизни, скляних бутлів;
- кошки для грибів, фруктів, овочів, ягід, квітів та ін.;
- обплетення скляних бутлів, кузова дитячих колясок, санки, полички, ширми, газетниці, підставки, чемодани, сумки, хатки для тварин, клітки для пташок, пилевибивалки та ін.;

2) вироби народних промислів:

- кузова дитячих колясок, санки, полички, ширми, газетниці, підставки, абажури, кашпо, панно, капелюхи, капелюшки, хлібниці, підноси, вази, цукерниці, чемодани, сумки, тарілки та ін.;

3) предмети ритуальної служби:

- каркаси для вінків, кошиків.

Плетені вироби повинні виготовлятися відповідно до вимог стандартів, згідно з кресленнями або зразками-еталонами. В одному виробі допускається комбінація декількох видів плетіння. Крайова обробка деталей та виробів повинна бути рівномірної щільності, без пропусків та перекосів.

Оздоблення виробу та його деталі повинні бути підібрані за кольором та тоном. Усі лицьові та внутрішні поверхні повинні бути чистими, можуть бути покриті захисним покриттям. Не допускається наявність зазубрин, відколів, залишків кори, сколів. Особливі вимоги пред'являються до фурнітури плетених виробів – вона повинна бути гнучкою, міцною та еластичною, гармонійно поєднуватися з виробом.

Конструкція виробів, спосіб кріплення приставних деталей повинні забезпечувати міцність та жорсткість, зручність в процесі експлуатації виробу, збереженість початкової форми та розмірів. Плетені вироби, залежно від призначення, повинні витримувати певне статичне навантаження (табл. 4.1).

Для підвищення міцності кріплення ручок сумок, кошиків та верейок допускається використання сталеної проволочки. Настільні та підлогові вироби повинні бути стійкими на горизонтальній поверхні. Конструкція настінних виробів повинна забезпечувати надійне підвішування.

Таблиця 4. 1

Допустимі навантаження для плетених виробів

Найменування виробу	Величина статичного навантаження, Н
Вироби господарсько-побутового призначення:	
– кошики для скляних пляшок, верейки	300
– кошики господарські великих розмірів, чемодани	200
– кузова дитячих колясок, санки, кошики для овочів	150
– кошики для фруктів та грибів	100
– кошики для ягід, сумки жіночі	70
– корзини для квітів, підставки, підноси	50
– газетниці, фруктовниці, горщики для квітів	30
– кашпо	20
– хлібниці. цукерниці	10

Стандарт на плетені вироби регламентує допустимі відхилення лінійних розмірів:

1) вироби господарчі:

- розміром до 200 мм: ± 15 мм;
- розміром від 200 до 500 мм: ± 20 мм;
- розміром понад 500 мм: ± 30 мм;

2) інші вироби:

- розміром до 200 мм: ± 5 мм;
- розміром від 200 до 500 мм: ± 7 мм;
- розміром понад 500 мм: ± 10 мм.

Вологість деталей з рослинного матеріалу не повинна перевищувати 16 %. Усі рослинні матеріали, які використовуються для виготовлення плетених виробів, можуть бути вибілені, пофарбовані, лаковані, оброблені відпалом.

Матеріали виробів, які контактують з продуктами харчування (вази для кондитерських виробів, хлібниці та ін.), повинні відповідати санітарно-гігієнічним вимогам.

В торговельній мережі для вибіркового контролю якості відбирають 5 % від партії плетених виробів, але не менше 5 штук. Зовнішній вигляд виробів, правильність підбору матеріалів та фурнітури перевіряють візуально, шляхом порівняння зі зразком-еталоном. Розміри виробів, вологість матеріалів, якість покриттів перевіряють лабораторними методами. Перевірку міцності виробів проводять методом прикладання статичного навантаження: плетені вироби підвішують за ручки або встановлюють на горизонтальній поверхні, до виробів прикладають навантаження (мішечки з піском), рівне 1,5 величини, яка вказана в табл. 4.1, витримують протягом 2 годин. Після зняття навантаження вироби не повинні мати видимих пошкоджень (тріщин, зсувів, порушень з'єднання).

Плетені вироби зберігаються в сухих приміщеннях, які інтенсивно провітрюються, на відстані не менше 1 м від опалювальних пристроїв.